

Lausunto

31.10.2022

Asia: VN/4305/2022

Lausuntopyyntö maalittamisen rikosoikeudellista sääntelyä koskevasta arviomuistiosta

Yleistä

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Suomen Lakimiesliitto kiittää oikeusministeriötä lausuntopyynnöstä maalittamisen rikosoikeudellista sääntelyä koskevaan arviomuistioon liittyen ja lausuu kunnioittavimmin seuraavaa:

Lakimiesliitto kiittää oikeusministeriötä hyvän ja maalittamisteemaa kattavasti käsittelevän arviomuistion laadinnasta. Arviomuistiossa on kartoitettu hyvin yhteiskunnallinen tarve vakavaan yhteiskunnalliseen ongelmaan puuttumiseksi. Maalittaminen vahingoittaa pahimmillaan yhteiskunnan rakenteita, kun sillä yritetään vaikuttaa epäasiallisesti demokraattisen yhteiskunnan ja oikeusjärjestelmän ytimeen. Lakimiesliitto katsoo, että arviomuistiossa kuvatut suojeleobjektit ovat tarkoituksenmukaiset.

Sananvapaus on osa demokraattista yhteiskuntaa. Asioita saa ja pitää pystyä arvostelemaan, mutta asioiden arvostelu on kuitenkin eri kuin yksittäiseen henkilöön kohdistuva lain vastaisilla menetelmillä tapahtuva painostaminen, uhkaus tai loukkaus. Oikeuksien väärinkäyttö ei tarvitse yhteiskunnan suojaa, vaan siihen tulee voida puuttua. Maalittamisen kriminalisoinnissa ei ole kyse sananvapauden rajoittamisesta, vaan sananvapauden nimissä tapahtuvien väärinkäytösten estämisestä. Nyt laaditussa arviomuistiossa on perusteellisesti käyty lävitse, miten maalittamisen säätämällä rangaistavaksi suojellaan varsinkin kohdehenkilöiden osalta useita muita perusoikeuksia sananvapauden ohella.

Maalittamiseen ei kyetä puuttumaan asianmukaisesti nykyisellä lainsäädännöllä. Arviomuistiossa on tuotu esiin ne toimenpiteet, joilla ongelmiin voidaan puuttua sekä tuotu esiin ne perusteet, miksi rikosoikeudellisia säännöksiä maalittamiseen liittyen tarvitaan.

Lakimiesliitto katsoo, että arviomuistiossa on esitetty erinomaisesti ne lainsäädännölliset ja erityisesti rikosoikeudelliset muutostarpeet, joilla voidaan estää ja puuttua maalittamisen aiheuttamiin haasteisiin sekä maalittajien konkreettiseen toimintaan. Yhteiskunnan toimesta on tärkeä antaa signaali siitä, että toimintaan puututaan ja toiminta yritetään estää. Samalla osoitetaan toiminnan vaarallisuus ja yhteiskunnallinen paheksuttavuus. Lakimiesliitto korostaa myös työsuojelullista näkökulmaa maalittamiseen puuttumisessa. Tästä syystä on tärkeää, että työnantajalla on käytössä työkaluja, joilla se voi helpottaa ja parantaa oman työntekijänsä asemaa maalittamiseen liittyvissä ongelmatilanteissa samalla suojaten ja auttaen maalittamisen uhria. Kerrotuista syistä maalittamisen kriminalisointia on vietävä nopealla aikataululla eteenpäin.

Maalittamisen määritelmä

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Arviomuistiossa on ansiokkaasti käyty läpi viimeaikaisissa maalittamista koskevista selvityksissä olleita maalittamisen eri määritelmiä. Lakimiesliitto katsoo, että tiivistetysti maalittamisella tulee tarkoittaa järjestelmällistä toimintaa, jossa maalittamisen kohteena olevasta henkilöstä ja/tai hänen läheisistään esitetään perättömiä tai muuten halventavia tietoja taikka hänen yksityiselämänsä koskevia tietoja levitetään esimerkiksi sosiaalisen median kanavilla tai muissa verkossa toimivissa joukkotiedotusvälineissä. Merkityksellistä tässä on viestien suuri lukumäärä. Tavoitteena viesteillä on pyrkiä mustamaalaamaan kohdehenkilöä sekä vaikuttamaan epäasiallisesti kohdehenkilön toimintaan esimerkiksi ohjaamalla henkilön toimintaa tiettyyn suuntaan. Kohdehenkilö voi olla esimerkiksi oikeudenhoidon alalla toimiva virkamies, muu työtään suorittava henkilö tai luottamustoimessa oleva henkilö. Motiivina tähän voi olla esimerkiksi päätöksestä tai tuomiosta johtuva negatiivinen asenne taikka vaikuttamispyrkimys päätöksentekoon yksittäisessä tai useammassa asiassa. Vaikka maalittaminen kohdistuu yksittäiseen henkilöön, pyritään maalittamisella lähtökohtaisesti vaikuttamaan laajemmin koko demokraattiseen yhteiskuntaan, oikeusjärjestelmään ja lainkäyttöön. Säännöksellä tulee siten turvata yleisesti kaikkia kansalaisia ja sillä tulee puuttua yksittäisen maalittamistoiminnan käynnistävään henkilöön.

Arviomuistion sivulla 111 olevassa rikoslain 7 b §:n säännösluonnoksessa koskien maalittamista pyritään määrittämään maalittamista toimintana. Lakimiesliitto katsoo, että pykäläluonnoksen 1. momentin 1. kohdan määrittely on epäselvä ja siten haastavasti ymmärrettävä. Lainsäädännön yleisestäävyyden näkökulmasta on parempi, jos säädökset ovat kirjoitettu ymmärrettävällä kielellä siten, että sen sisältö on selkeää myös rivikansalaiselle.

Lakimiesliitto katsoo, että jatkovalmistelussa maalittamista koskevan pykäläluonnoksen esitöissä tulee tarkentaa erityisesti käsitteen ”yleisesti käytettävä sähköinen tietoverkko” määrittelyä. Nyt arviomuistion sivulla 78 rajataan näiden tietoverkkojen ulkopuolelle yhteisöjen, kuten järjestöjen tai työpaikkojen käytössä olevat tai muut sisäiset tietoverkot, joita kaikki eivät voi käyttää tai joiden käyttäjiksi kaikki eivät ainakaan voi liittyä. Lakimiesliitto katsoo, että pahimmillaan tämä voi rajata lainsäädännön ulkopuolelle suuriakin keskustelualustoja ja -ryhmiä, jotka mahdollistavat tällöin lainsäädännön kiertämisen. Tällaisina keskustelualustoina ja -ryhminä voidaan pitää esimerkiksi Facebookin suljettuja ja piilotettuja ryhmiä tai pikaviestipalveluihin, kuten WhatsAppiin tai Telegramiin perustettuja sinänsä suljettuja, mutta yhteisön jäsenille avoimia keskusteluryhmiä.

Lisäksi jatkovalmistelussa tulee kiinnittää huomiota myös siihen, ettei teknologinen kehitys aiheuta liian yksityiskohtaisen rangaistussäännöksen ennen aikaista vanhenemista.

Säännösehdotuksessa henkilö syyllistyy maalittamisrikokseen silloin, kun hänen tarkoituksenaan on saada aikaan järjestelmällistä häirintää, uhkaa tai painostusta. Kyseessä on siten tarkoitustahallisuus, eli korotettu tahallisuusvaatimus. Näin ollen syyllisyys ei edellytä teon aiheuttamaa seurausta, vaan tarkoitus toteuttaa teon täytetyksi. Jatkovalmistelussa on tärkeää pohtia, onko määritelmä ja siinä vaadittu tahallisuuden taso jopa liian tiukka.

Mikäli teolle asetetaan säännökseen jonkinlainen seurausvaatimus, sen tulee olla abstraktisessa ”on omiaan” -muodossa. Tällöin tekoja on helpompi arvioida ja verrata toisiinsa objektiivisesti, eivätkä uhrin omat subjektiiviset käsitykset tai tietoisuus teosta nouse olennaisiksi. Ratkaiseva tekijä on tällöin se, että teko on omiaan henkilön kykyyn tai haluun hoitaa tehtäviään.

Lisäksi Lakimiesliitto haluaa huomauttaa, ettei nykyiset rikoslain osallisuusopin säännökset riitä nykyisissä maalittamista koskevilla tilanteilla. Osallisuussäännökset soveltuvat tällä hetkellä ensisijaisesti pistemäisiin tapahtumiin ja vaativat kiinteän syy yhteyden osallisten välille. Kun yksittäisen viestin laittaminen maalittamisen kohteelle ei ole säädetty rikolliseksi toiminnaksi, eivät osallisuussäännökset kata maalittamisen tapaisia joukkoistamistilanteita. On tärkeää huomata, että tällaisessa tilanteessa toiminnan kokonaisvaikutus ja arvioimatta. Tämä on huomioitava myös maalittamisen säännösesitystä laadittaessa.

Tarve säätää maalittaminen rangaistavaksi ja rangaistavaksi säätämisen edellytykset

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Tällä hetkellä lainsäädännössä on useita säännöksiä, jotka osaltaan kattavat maalittamiseksi luokiteltavia tekoja. Kuten arviomuistiossa kuitenkin todetaan, rikoslaista ei löydy tällä hetkellä maalittamisen osatekijät kattavaa rangaistussäännöstä, joka huomioisi edellä mainitun osallisuusopin tuoman haasteen ja puuttuisi järjestelmälliseen ja joukkoistettuun häirintään. Lainsäädännön ulkopuolelle jää siten tällä hetkellä toimintatapoja, jotka vakavasti vaarantavat demokraattisen yhteiskunnan ja oikeusvaltion toimintaa sekä heikentävät kansalaisten luottamusta niihin.

Järjestelmälliseen häirintään on puututtava myös niissä loukkaamista tilanteissa, joissa kohdehenkilö ei tiedä tai halua tietää häirinnän tapahtumisesta. On kohtuutonta asettaa yksilölle velvollisuus seurata itseensä kohdistuvaa häirintää. Häirinnän vaikutusten seuraamisen ja estämisen on oltava yhteiskunnan velvollisuus, eikä tämä onnistu ilman maalittamisen kriminalisointia.

Maalittamisen tunnusmerkistö

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Lakimiesliitto katsoo, että maalittamisen tunnusmerkistö sopii hyvin sijoitettavaksi rikoslain 25 luvun vapautteen kohdistuvien rikosten yhteyteen. Nyt esitetty rikoslain kohta kuvaa hyvin maalittamisrikoksen vakavuutta suhteessa muihin rikoslaissa oleviin tunnusmerkistöihin. Lakimiesliitto katsoo myös, että 25 luvussa olevien rikosten rangaistusasteikot vertautuvat paremmin maalittamisrikokseen.

Kuten lausunnossa aikaisemmin todettiin, jatkovalmistelussa tulee täsmentää, mitä termillä yleinen viestintäverkko tarkoitetaan. Lakimiesliitto on huolissaan, että liian kapealla määrittelyllä säännös jää liian helposti kierrettäväksi. Lisäksi on tärkeää määritellä ne toimenpiteet, jotka täyttävät tekokynnyksen. On selvää, että esimerkiksi kannustaminen väärän tiedon levittämiseen, viestien lähettäminen, uhkailu ja painostaminen täyttävät maalittamisen tunnusmerkistön. On kuitenkin tärkeää myös pohtia, mitkä muut osallisuuden muodot täyttävät tunnusmerkistön edellä mainittujen lisäksi. Riittääkö tunnusmerkistön täyttymiseen esimerkiksi viestin kommentointi, tykkääminen ja/tai reagointi, levittäminen tai muu jatkolähtäminen. Jatkovalmistelussa olisi tärkeää tarkentaa tunnusmerkistön täyttävien tekojen määritelmää. Lisäksi tulee harkita, tulisiko rikoksen tekemiseen kannustaminen esimerkiksi erityisen vakavissa rikoksissa olla määritelty rikolliseksi. Erityisesti sosiaalisessa mediassa tapahtuvassa toiminnassa viestien ja reagoitien kokonaisvaikutus on ratkaisevaa viestintään osallistuneiden nähdessä muiden kommentit ja reaktiot.

Jatkovalmistelussa tulee myös selvittää maalittamisen kriminalisointia myös muilla kuin sähköisillä alustoilla. Onko mahdollista esimerkiksi maalittaa henkilöä käyttäen painettua materiaalia vai onko maalittamisen lähtökohta aina sähköinen viestintäverkko? On tärkeää, että määrittelyssä otetaan huomioon myös ne sivutoimenpiteet, jotka pahimmillaan kasvattavat omalta osaltaan riskiä julkisessa viestintäverkossa aloitetun yllytetyn teon toteutumiseksi.

Lakimiesliitto kiinnittää huomiota siihen, että terminä järjestelmällinen häirintä voi olla hankalasti näytettävissä toteen. Jatkovalmistelussa on syytä pohtia, tulisiko tunnusmerkistöä täydentää esimerkiksi vaihtoehtoisella suunnitelmallisuuden määritelmällä. Tuhansien ihmisten sosiaalisen median ryhmään laitettavan viestin tarvitse olla kovinkaan järjestelmällinen monistukseen ja aiheuttaakseen maalittamiseen verrattavan tilanteen. Tärkein tunnusmerkistökäsite on kuitenkin muiden henkilöiden mobilisointi. Onkin tärkeää, etteivät valittavat termit aiheuta liian korkeita vaatimuksia säännöksissä tarkoitetun häirinnän toteutumiseksi, jolloin tunnusmerkistön lopullinen soveltamisala jäisi liian kapeaksi.

Arviomuistion sivulla 66 todetaan, ettei kohdehenkilö voi olla työntekijän, viranhaltijan tai luottamustoimessa olevan henkilön perheenjäsen tai muu läheinen. Lakimiesliitto kuitenkin toivoo, että tällä tarkoitetaan sitä, että kyseiseen henkilöön kohdistuva painostaminen tai muu vastaava maalittaminen katsotaan todellisen kohdehenkilön maalittamiseksi. On riskinä, että muutoin sääntelyllä ei kateta liian helposti toteutettavaa ja todelliseen kohdehenkilöön voimakkaasti vaikuttavaa toimintatapaa.

Maalittamisen rangaistusasteikko

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Lakimiesliitto esittää, että maalittamisen rangaistusasteikoksi valitaan arviomuistiosta poiketen sakko – 1 vuosi 6 kk vankeutta, joka asteikko puuttuu kokonaan arvomuistion rangaistusasteikkojen vertailusta. Tämä rangaistusasteikko on käytössä muissa sellaisissa rikosmuodoissa, joihin Lakimiesliitto katsoo maalittamisrikoksen vertautuvan. Kerrottu rangaistusasteikko ilmentää myös paremmin teon paheksuttavuutta, eikä se tosiasiallisesti korottaisi merkittäväällä tavalla annettavia rangaistuksia tai lisäisi annettavia vankeusrangaistuksia. Sen sijaan valittavalla rangaistusasteikolla on merkittävä vaikutus rikoksen vanhentumisaikaan. Jos rangaistusasteikoksi valitaan lakimiesliiton esittämä sakko – 1 vuosi 6 kk vankeutta, vanhentumisaika piteneisi 2 vuodesta 5 vuoteen. Tämä parantaisi huomattavasti mahdollisuuksia tutkia, tehdä syyteharkinta ja saada asia tuomioistuimessa vireille ennen rikoksen vanhentumista. Tämä on tärkeää erityisesti laajoissa jutuissa sekä tilanteissa, joissa tekijöitä ei kyetä selvittämään heti tutkinnan alkuvaiheessa.

Maalittamisen yritys

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Lakimiesliitto kiinnittää huomiota siihen, ettei säädösluonnoksessa maalittamisen yritystä ole säädetty rangaistavaksi. Kerrottua ratkaisua ei ole myöskään riittävästi perusteltu arviomuistiossa. Näin ollen Lakimiesliitto esittää jatkovalmistelussa uudelleen harkittavaksi mahdollisuuden säätää rangaistavaksi myös maalittamisen yritys esimerkiksi sellaisessa tilanteessa, jossa kynnyksien täyttymiselle ei täyty viestien vähäisen määrän takia. Maalittamisen yrityksen kriminalisointia puoltaa myös se, että jo pelkkä mahdollisuus puuttua maalittamisen yritykseen lisää järjestelmän uskottavuutta.

Syyteoikeusjärjestelyt

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Lakimiesliitto katsoo, että maalittamista koskeva rikos tulee olla aina virallisen syytteen alainen teko. Tällaisessa tilanteessa viranomaisen arvioi sen, onko asiassa syytä epäillä rikosta, eikä asian arviointi jää asianomistajan subjektiivisen arvion varaan. Samalla Lakimiesliitto katsoo, ettei asiassa tule vaatia valtakunnansyyttäjän syytemääräystä. Maalittamisessa ei ole Lakimiesliiton tulkinnan mukaan kyse sananvapauslain mukaisen julkaistun viestin sisältöön perustuvasta rikoksesta, vaan vaikuttamispyrkimyksestä henkilön toimintaan. Rikollinen toiminta kohdistuu siten kohdehenkilön henkilökohtaiseen vaikuttamiseen epäasiallisella tavalla, eikä ensisijaisesti lähetettyjen viestien sisältöön.

Salaiset pakkokeinot ja salaiset tiedonhankintakeinot

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Maalittamisen asianmukainen tutkinta ja estäminen edellyttää tekojen selvittämistä myös tietoverkoissa. Lakimiesliitto katsoo, että nyt ehdotetut muutokset salaisiin pakkokeinoihin ja salaisiin tiedonhankintakeinoihin ovat sopivassa suhteessa rikoksen moitittavuuteen nähden. Muutokset ovat myös perusteltu hyvin ja riittäväällä tasolla.

On tärkeää, että kerrotut pakkokeinot ovat käytettävissä silloin, kun painava yhteiskunnallinen tarve edellyttää maalittamiseen puuttumista sekä sen estämistä ja selvittämistä. Ilman pakkokeinojen käyttömahdollisuutta maalittamisen ennalta estettävyys kärsii ja kiinnijäämisriski heikentyy.

Ehdotusten vaikutukset

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Lakimiesliitto katsoo, että maalittamisen kriminalisoinnista on selkeä ja hyödyllinen yhteiskunnallinen vaikutus. Kriminalisointi parantaa maalittamisen kohdehenkilöiden asemaa ja erityisesti tukee ja turvaa demokraattisen yhteiskunnan sekä oikeusvaltion toimintaa.

Lakimiesliitto kiittää oikeusministeriötä arviomuistion sisältämistä kustannusvaikutusten arvioista. Arviomuistiossa on tarkkaan arvioitu tapauksen selvittämiseen ja käsittelyyn kuluva työaika sekä siihen tarvittavat resurssit. Lakimiesliitto katsoo, että tulevaisuudessa erityisesti kustannusvaikutusten arviointiin tulee panostaa myös muissa uudistuksissa.

Muut asiat

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

On valitettavaa, ettei maalittamista koskevaa sääntelyä ole katsottu tarpeelliseksi arviomuistion kansainvälisen vertailun kohdemaissa. Tämä on siten erinomainen mahdollisuus Suomelle olla edelläkävijä maalittamiseen puuttumisessa sekä viranhaltijoiden, poliitikkojen ja muiden henkilöiden suojaamisessa maalittamisen vaikutuksilta.

Tuomainen Jenni
Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry